

มองนิสสัยผ่านภาษิต

มองวิถีคิดของคนใต้

ภาษิต คือ ประโยคสั้นๆ ซึ่งบอกความจริงบางอย่างหรือข้อเตือนใจที่เป็นประโยชน์ ส่วนภาษิตชาวบ้านคือคำพูดที่ชาวบ้านพูดต่อกันมาและรู้กันอยู่อย่างแพร่หลายเป็นภาษาง่ายๆ สั้นๆ แต่มีความหมายลึกซึ้งกินใจ มักเป็นคำคล้องจองเพื่อสะดวกในการพูดและการจดจำนำไปใช้และมีความไพเราะเพราะพริ้งกินใจ เป็นคำกล่าวที่ดีงาม เป็นคติสอนใจ และเป็นความจริงทุกยุคสมัยหรือข้ามยุคข้ามสมัยหรือเชื่อมยุคเชื่อมสมัยก็ว่าได้

ภาษิต จึงเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่ใช้ภาษา

เป็นสื่อ มีลักษณะเป็นคำกล่าวที่เป็นความจริง มีประโยชน์และถูกกาลเทศะ เป็นคำกล่าวที่ดี มีคติควรฟังและถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้

ส่วนสำนวน คือคำกล่าวที่คมคาย กระทัดรัด ดึงดูด ไพเราะ จับใจ รวมเนื้อความยาวๆ ให้สั้นลง กินความหมายลึกซึ้ง เป็นข้อความหรือถ้อยคำที่นำมาใช้โดยมีความหมายต่างไปจากตัวอักษร เป็นการให้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง เป็นโวหารทำนองพูดหรือถ้อยคำที่เรียบเรียงไม่ถูกไวยากรณ์แต่เป็นภาษาที่ถูกต้อง (วิมล คำศรี, 2540)

ตัวอย่างภาษิต

กินขึ้นหมาดีกว่าค้าความ
กินให้พุงแตก ดีกว่าแตกแล้วพุ่ม
เข้าป่าอย่าให้ทันหวนเที่ยง
อยู่เรือนต้องมีไฟ ไปไหนต้องมีเพื่อน
หญิงไม่นม นมไม่ได้ ชายไม่หนด วัดไม่พระ หลาไม่ทวด
ชายพุงหมา ตาจาง หน้าแห้ง แข้งลิง ผมหยิก ฟันขาว สองเสียง ใฝ่สูงเกินศักดิ์
ชาติทองลิม คิมจับน้ำ ปากขาด
อยู่คลองให้ถึงท่า อยู่ป่าให้ถึงเขา
โชนเอนเหมือนเอนรเห็นหมรับ
มีเมียสาว กินข้าวขาว ขี้บนขน นอนหวนสาย
เบี้ยม่าย ข้าวสารหมด เมียเกิด นังเห็ดหมา
หวนอนตาจี้ เจ็บพุงขี้ อยากร้าว
มีเงินให้เขากู้ มีความรู้ในไบลาน มีเมียอยู่ต่างบ้าน มีไม้ก็เหมือนกัน
นกร่วมพุ่ม กุมมือขู่ นะศัตรู เปิดป่อเห็นแดง
หมอกเกล็ด ดูกแล็ด ซ่อนไข ไหลหาง กวางอุด ลูกมุดท้าย
ขุดดิน พันไม้ เป่าปี่ สีไฟ แทะไหล่ ไถนา
เมียชั่ว เรือร้ว แขงร้าย
คนยา ปลาเกลื่อ เรือขึ้นมันยาง
สระไม้บัว หัวไม่ผม หญิงไม่นม นมไม่ได้ ร้วไม้ไร่ ชายไม่หนด ทวดไม่หลา
เด็กไม่แม่ มีแกไม่เมีย พระไม่ศิษย์ กริชไม่หัว
พานไม่ราว สาวไม่นม หัวไม่ผม นมไม่ได้ ชายไม่หนด
ยนเชีย เมียไม่ขอ ไม้ถ่อลอยน้ำ
ตีแรดให้กลองฟัง งมมหาสมุทรในเข็ม ยาดินด้วยเขา
ดันไม้ท่นครูกาขาด ควายท่าลาด ลูกทาสป่าขีหนู
ฉวางบอกให้เสา คนนอกเขาบอกให้ช้าง คนเมืองคอนอวดอ้างว่ากินข้าวเร็นฉาน
คนวาน ขวานยืม
คนสองหน้า หมาสองราง ทางสองแพร่ง
ไ้เกลอหน้าเหล้า ไ้เฒ่าหน้าหม้อ
เขียนกับมือ ลบกับตีน

เขียนหนังสือในอากาศ วาดรูปในน้ำ
 กินน้ำตาค้างคก
 เขาเกลียดหาว่าเขากลับ เขาปรานีหัวหาว่าไม่รู้เท่า
 เต่าหลงหนอง คลองหลงท่า
 กินบนเรือน ขึ้นหลังคา
 พักในไถ หายใจในปี
 ดินดีเพราะหญ้าปก ปารกเพราะเสื่อยัง เสือมีเพราะป่าบัง หญ้ายังเพราะดินดี
 แก้มटक หกไม่ปล่อย
 ฝีมะเหงเปรว
 ทำงานเผื่อใช้ ตัดไม้เผื่อสิ้น
 ขวัญข้าวเท่าหัวเรือ ขวัญเกลือเท่าหัวช้าง
 เข้าป่าอย่าได้ขาดไฟ ไปไหนอย่าได้ขาดเพื่อน
 ไปไหนอย่าลืมพริ้ว เข้าป่าอย่าลืมเพื่อน
 อยู่กับที่ต้องมีไฟ จากไปต้องมีเพื่อน
 รักเข้าที่ศอก เกลียดออกที่วา
 คนปลิ้นพูดหวาน คนพาลพูดคด คนปดพูดโคลง คนโกงพูดดัน
 เกิดมาหญ้าตาย ควายแข่ง
 แขกเมืองไทร ไทยเมืองคอน จินบ้านดอน ข้าหลวงบางกอก
 ลูกรักควักลูกตา ลูกเกลียดเดียวดหม้อยา
 เห็นใจญาติเมื่อเสีย เห็นใจเสียเมื่อใช้
 ได้ผิวจีนกินเปิดกินไก่ ได้ผิวไทยไถนาไคร่บาน
 ได้ผิวจีนนอนสาดเจ็ดชั้น ได้ผิวไทยผืนไหนผืนนั้น
 เก้ากำพร แก้ก้านาย
 สมภารไม่ดี สงฆ์สี่สกปรก
 หลาวๆ เหมือนลูกสาวยักษ์
 เมืองคอนจะได้ยาก บางจากจะได้ทุกข์ ปากพนักจะสนุก แหลมหลุมพุกจะเป็นวัง
 ไปสวรรค์ทางรก ไปนรกทางเตียน
 ร้องเพลงในครัวได้ผิวเผ่า ร้องเพลงบนเรือนข้าวได้ผิวหนุ่ม
 ขลาดดีหว่าหาญ คลานดีหว่าเดิน
 หนามแทงหัวแล็บ แห็บเข้าหู เมียเล่นชู้ เป็นผีหัวเช่า
 รักเมียเสียนาย รักควายเสียสวน

ตัวอย่างสำนวน

กวนหมวน
กัดเคง
กายหลาย
กินข้าววัด นอนหลา ห่มผ้าผี
กินเหนียว
ลูกนอกเต้า ข้าวนอกหม้อ
อวดรู้
ลูกทรีพี

1. “กินข้าวม้า ตีหัวค้ำความ”

เนื่องจากหัวเมืองปักษ์ใต้ในสมัยก่อนถูกมองจากส่วนกลางว่าเป็น “หัวเมืองบังคับยาก” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมัยรัชกาลที่ 5 เรียกกลุ่มหัวเมืองในมณฑลนครศรีธรรมราชซึ่งประกอบด้วย เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงและเมืองสงขลา. 11 พฤศจิกายน ร.ศ.117) ดังความตอนหนึ่งว่า

“...หัวเมืองมณฑลนครศรีธรรมราชนี้ เป็นหัวเมืองใหญ่ๆ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันมาแต่เดิมว่าเป็นหัวเมืองบังคับยาก” เหตุผลเพราะว่า “...เป็นเมืองที่อยู่ห่างไกลไปมากกับกรุงเทพมหานครในครั้งนั้น เป็นการกันดาร ข้างในกรุงไม่มีใครจะมีความรู้การในท้องถิ่น”

แต่เมื่อส่งข้าหลวงออกไปปกครองก็หาได้เป็นไปตามที่คาดคิดไม่ เพราะปรากฏว่า “ราษฎรชาวหัวเมืองปักษ์ใต้นิสัยเป็นคนว่าง่าย ถ้าเห็นจะทำโดยตรง โดยจริงแล้วจะว่ากล่าวประการใดก็เชื่อฟัง” และอุปนิสัยใจคोनี่ยังเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของคนใต้จนถึงปัจจุบันคือ “ตรงไปตรงมา ไม่โกหก หลอกลวง เล่นลั่น”

นอกจากนั้น ภาคใต้ยังเป็นแหล่งผลประโยชน์

สารพัดส่วยสาอากร ได้แก่ ส่วยทอง ส่วยดีบุก ส่วยดินประสิว ส่วยยางรัก ส่วยกระดาน ส่วยยางไม้ ส่วยหวาย ส่วยรง ส่วยสรรพเหตุ ส่วยสีผึ้ง ส่วยสัตพัฒนากกร ส่วยสามเกณฑ์หนึ่ง เป็นต้น

ส่วย คือสิ่งของที่ราษฎรส่งแทนการเกณฑ์เข้ารับราชการตามระบบศักดินา เป็นที่มาของรายได้รัฐบาลกลางที่เก็บจากหัวเมืองอย่างมีระบบ กฎเกณฑ์และมีพัฒนาการในการเก็บ (สงบ ส่งเมือง, 2542, 7847-7848)

ภาษีอากรหรือส่วยสาอากรหรือส่วยสัตพัฒนากกร คือสิ่งที่จัดเก็บในรูปจังกอบ อากร ส่วยและฤชา หมายถึง ผลประโยชน์ที่เกิดจากการผูกขาดการผลิตหรือการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ของราษฎรโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ จนกระทั่งมีกำไรจากการประกอบการ รัฐบาลจึงเรียกเก็บค่าอนุญาตและค่าบริการในรูปภาษีอากร ปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3

จังกอบ คือเก็บชักส่วนจากสินค้าหรือเก็บเป็นอัตราตามขนาดยานพาหนะที่ใช้ขนส่งสินค้า อากรเก็บชักส่วนผลประโยชน์ที่ราษฎรทำมาหาได้โดยประกอบการต่างๆ เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวนหรือโดยให้สิทธิของรัฐบาล เช่น อนุญาตให้เก็บของในป่า จับปลาในน้ำ ต้มกลั่นสุรา เป็นต้น

ส่วย คือสิ่งของที่ราษฎรต้องส่งให้หลวงแทนการถูกเกณฑ์แรงงานเพื่าราคาที่ต้องจ้างคนรับราชการแทนตัว ฤๅชา คือค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากการที่ราชการให้บริการราษฎร ค่าปรับไหม เป็นต้น (สงป สงเมือง, 2542, 5696-5702)

ส่วยสำคัญๆ ในภาคใต้ที่พบหลักฐาน มีดังนี้ ส่วยทองเมืองกำเนดินพคุณ(ชุมพร) ส่วยดีบุกบริเวณหัวเมืองชายฝั่งตะวันตกและเมืองจะนะ ส่วยดินประสิ่วจากเมืองพัทลุง(ส่วยชี้ค้างควาเขาชัยสน) ส่วยยางรักจากเมืองไชยา ส่วยกระดานจากเมืองสงขลาและเมืองอื่นๆ (สงป สงเมือง, 2542, 7848)

“กินขี้หมา ดีกว่าคำความ” ภาษิตสำนวนนี้เกิดจากประสบการณ์ของคนใต้ในการมีคติความต่อกันไม่ว่าจะเป็นคู่กรณีเป็นชาวบ้านด้วยกันหรือกับรัฐก็ตาม คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องรับผิดชอบดูแล ให้การปรนนิบัติเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีความในทุกสิ่งทุกประการ ตั้งแต่อาหารการกินเครื่องเซ่นบวงสรวง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจิปาถะจนแทบหมดเนื้อประดาตัว คนใต้จึงมีข้อสรุปโดยภาพรวมว่า “กินขี้หมา ดีกว่าคำความ” หมายความว่า ถ้าจะให้มีความดีความต่อกันยอมกินขี้หมาเสีย

ยังดีกว่า แสดงให้เห็นว่าคนใต้ไม่ศรัทธาเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมมานานแล้ว

ดังนั้น จึงไม่แปลกที่ในปัจจุบันเวลามีปัญหาความขัดแย้งหรือไม่ลงรอยกันในทุกกรณี คนใต้จะไม่พึ่งพากระบวนการยุติธรรมแต่จะจัดการกันเองแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน หรือเวลาบ้านเรือนที่อยู่อาศัยถูกจี้ดแะก็มักจะไม่วางความแต่จะประชิดเจ้าหน้าที่บ้านเมืองด้วยการเขียนป้ายขอความเห็นใจจากใจ เป็นต้น

ปัจจุบัน อาชีพทนายความกลายเป็นอาชีพสำคัญที่ทำมาหากินกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะคดีพิพาทเรื่องทรัพย์สิน มรดกในเครือญาติ คดีข้อโกงและคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมต่างๆ โดยเฉพาะคดียาเสพติด สังคมคนใต้หันมาพึ่งพาทนายหรือนักกฎหมายมากขึ้นแต่ไม่ใช่เพื่อความสงบสุขในสังคมแต่เพื่อความได้เปรียบ เพราะทนายบางส่วนเป็น “ทนายวิ่งความ” มากกว่าเป็น “ทนายว่าความ” และต้นธารของกระบวนการยุติธรรมคือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ก็กลายเป็น “ผู้พิฆาตความยุติธรรม” กระบวนการยุติธรรมไทยจึงถูกมองว่าเป็นกระบวนการ “อยุติธรรม” มานานแสนนานในสายตา ประสบการณ์ คตินิยมของคนใต้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“กินขี้หมา ดีกว่าคำความ” นั่นเอง

2. “ดีเหมือนเหล้าเครียะ”

นานนับศตวรรษมาแล้วที่คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีคำกึ่งล้อกึ่งชมว่า “ดีเหมือนเหล้าเครียะ” หมายถึงเหล้าเถื่อนเลิครส เข้มข้น ดีกรีแรงจุดไฟติด เนื่องจากคนตะเคียะเป็นคนนักเลงจึงนิยมเอาเหล้าน้ำต้นๆ ไม่เอาเหล้าน้ำปลายแม้จะได้เหล้าน้อย แต่ก็มีรสชาติเข้มข้นคอก ไม่แข็งจริงกลืนไม่ลง

เหล้าเครียะจึงเป็นเหล้าของคนนักเลง สำหรับต้อนรับคอเหล้าคนนักเลงที่เดินทางผ่านแถวนี้

ทั้งโจร คนนักเลง คนตามวัวและเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ที่คนตะเครียะเรียกว่า “นาย” เพราะทุ่งตะเครียะคือดินแดนไกลปืนเที่ยง เป็นดงนักเลง คนดี้อ ดุและกระด้างต่ออำนาจรัฐ ขนาดกำนันเคยชกนายอำเภอระโนดตกน้ำมาแล้ว

“ดีเหมือนเหล้าเครียะ” จึงเป็นคำเปรียบเปรยใครก็ตาม ที่ใจถึง ฟังได้ มีความเด็ดขาด พูดคำไหนคำนั้น ไม่สอพลอต่อแหล่หน้าไหว้หลังหลอก ตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม เหมือนรสชาติเหล้าเถื่อน

จากดินแดนคนนักเลง ถ้าได้รับการส่งเสริมอย่างเห็นคุณค่าและจริงใจ วันนี้เหล้าเครียะอาจจะโด่งดังเหมือนวอสก้าของรัสเซีย เหม่าโกของจีน สาเกของญี่ปุ่น ฯลฯ

น่าเสียดายแม้ว่าวันนี้เหล้าเครียะจะพ้นจากคำสาป ของกรมสรรพสามิตว่าเป็นเหล้าเถื่อนแล้ว

แต่มันไม่สามารถพัฒนาก้าวหน้าไปได้เพราะข้อจำกัดมากมาย โดยเฉพาะอากรแสตมป์ที่ทำให้เหล้าเครียะแพงจนไม่สามารถอยู่ในตลาดของนักดื่มได้ วิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่รายสองรายในตะเครียะ จึงอยู่ในสภาพ “ไม่ตายแต่ก็ไม่โต” เพราะชาวบ้าน อยากทำเป็นกลุ่ม แต่ราชการให้ทำเป็นรายบุคคล

วันนี้ “ดีเหมือนเหล้าเครียะ” จึงเหลือเพียงตำนาน ให้วนรำลึกถึงความยิ่งใหญ่ของเหล้าชุมชนและคนนักเลงแห่งทุ่งระโนด ขาดการสานต่อจากคนรุ่นหลังอย่างมีอนาคตสนองความต้องการของนักดื่มได้ไม่กว้างอย่างเหล้า “หมาใจดำ” ของเชียงใหม่ แม้ว่าจะปรุงสีปรุงกลิ่นได้เหมือนรีเจ็นซี จนกลายเป็น “รีเครียะ” ก็ตาม ต่อมาเมื่อลงภาคสนามผมก็ไปพบคำคล้องจองที่ต่อท้ายยาวมาอีกสองวรรคว่า

“ดีเหมือนเหล้าเครียะ เมาเหมือนสงเครียง เบ่งเหมือนอ้ายเจี้ยง” “เมาเหมือนสงเครียง” คือนายสงคนตำบลเครียง อำเภอยะเວด เป็นคนติดเหล้าแต่ไม่เสียวาน เวลาไถนาหรือเกี่ยวข้าวจะเอาขวดเหล้าไปวางไว้ข้างหน้าเป็นระยะๆ เมื่อไถนาหรือเกี่ยวข้าวไปถึงขวดเหล้าก็ยกขึ้นมิกดื่มทีหนึ่งแล้วนำไปวางห่างออกไปอีกจนทำงานเสร็จเหล้าหมดขวดพอดี (เมื่อไม่นานมานี้ผมไปเป็นวิทยากรให้กับกองบัญชาการตำรวจภาค 9 เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่สวนป่าเปรม สงขลา นำเรื่องนี้มายกตัวอย่างกับนายตำรวจชั้นประทวน เมื่อเอ่ยถึง “เมาเหมือนสงเครียง” ตอนพักเบรกมีตำรวจคนหนึ่งมาบอกและนำตัวกับผมว่า “ผมเป็นหลานของปู่สงคนที่อาจารย์ว่าครับ”)

“เบ่งเหมือนอ้ายเจี้ยง” เป็นอุปนิสัยใจคอขี้เบ่งของนักเลงหัวไม้ชื่ออ้ายเจี้ยง ผมจำไม่ได้แล้วว่าเป็นคนชุมชนไหนในละแวกนั้น

3. “แน่เขาหาว่าไม่ ใจเขาหาว่าบ้า”

คำคนปักษ์ใต้แต่แรกที่เป็นภาษิตเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน ทั้งที่เป็นปัจเจกและที่เป็นสาธารณะ บ่งบอกถึงการถูก

ประเมินค่าจากคนอื่นแบบติดลบทั้งการเจียบเจี้ยว และการร่วมแสดงความคิดเห็นว่า

“แน่เงาหาว่าไม่ โฉเงาหาว่าบ้า” หมายความว่า ถ้าใครทำอะไรที่มากกระทบกับวิถีชีวิตหรือ ความเป็นอยู่ของเราแล้วเรากลักรู้สึกเฉยๆ ไม่แสดง ความคิดเห็นอะไรออกไปว่าเราเห็นด้วยหรือไม่ เห็นด้วยอย่างไร ก็จะถูกคนที่ทำเช่นนั้นกับเรามอง ว่าเราโง่ ไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไร

แต่ถ้าตรงกันข้าม เมื่อเห็นเขาทำเช่นนั้นเช่นนั้น แล้ว เราออกมาอะอะโวยวาย แสดงความคิดเห็น ขัดแย้งหรือไม่เห็นด้วย ไม่เอาด้วยกับเขาก็จะถูก กล่าวหาว่าเราบ้าหัวนัง ไม่ฟังใครแบบลวกหัวผูกคอ หรือไม่เจอะเจมูก

ภาษิตไกล่เคียงกันนี้ของคนได้คือ “เห็นว่าเขา ดีแล้วคล้าที่เขาล่น” อะไรประมาณนั้น

สังคมปัจจุบันเราจะพบเห็น ปรากฏการณ์ ทำนองนี้อยู่บ่อยๆ โดยเฉพาะในยุคเผด็จการ ครอบเมืองทุกยุคทุกสมัย ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ทุกระดับชอบให้ประชาชนอยู่เฉยๆ อย่าร่วม แสดงความคิดเห็นใดๆ กับเรื่องที่ผู้มีอำนาจวาสนา เขาจะทำการ ดังคำกล่าวที่ว่า ประชาชนไทยอยู่ใน

ภาวะ “โง่-จน-เจ็บ” ทุกยุคของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

ครั้นเข้าสู่ยุคกระจายอำนาจหรือคืนอำนาจสู่ ท้องถิ่นหรือประชาชน มีรัฐธรรมนูญที่เอื้อต่อการมี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ การจัดการ ทรัพยากรของชุมชนและท้องถิ่น ประชาชนที่ กล้าแสดงความคิดเห็นติติงการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ ชอบธรรมก็ถูกหาว่าบ้า

สุดท้ายไม่มีใครบอกได้ว่าระหว่างผู้มีอำนาจ กับประชาชนใคร “โง่” และใคร “บ้า” กันแน่ หรือว่า โง่และบ้ากันทั้งสองฝ่าย เพราะมีหลายเรื่องที่ ประชาชนใช้เหตุผลที่น่ารับฟังแต่กลับไม่ได้รับ ความสนใจจากผู้มีอำนาจ

ประชาชนที่มีเหตุผลประกอบการแสดง ความคิดเห็นไม่น่าจะ “โง่” หรือ “บ้า” เพราะคนโง่ และคนบ้ามันมักจะใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลมีใช้ หรือครับท่าน.

“เมืองลุงชี้ด้า สงขลาปากบอน เมืองคอน ปากหวาน”

“คนดีเมืองสุราษฎร์ คนปราชญ์เมืองคอน คนขี้ยอนเมืองสงขลา”

4. “คนขี่ดำเมืองตรัง คนซังกั้งเมืองลุง คนขี่ย่งเมืองปัตตานี คนเศรษฐีเมืองภูเก็ต คนขี่เทีจเมืองระนอง คนจองหองเมืองกระบี่”

“สงขลาหลอน คอนปลิ้น พัทลุงกิน ตรังจ่าย”

“คอนปลิ้น พัทลุงกิน สงขลาสัง ตรังจ่าย”

“สงขลาหยอน นครโคลง”

ภาษิตดังกล่าวข้างต้นมีความสับสนอยู่บ้าง เมื่อนำมาเรียบเรียงเข้าด้วยกันในบริบทปัจจุบัน อาจจะเพราะภาษิตดังกล่าวมีที่มาที่หลากหลาย โดยเฉพาะความอคติของคนที่สร้างวาทกรรมมา กำหนดบุคลิก อุปนิสัยใจคอของคนแต่ละเมืองในกลุ่มทะเลสาบสงขลา ฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน

ภาษิตบางสำนวนบอกว่า “คนขี่ดำเมืองตรัง” แต่บางสำนวนบอกว่า “เมืองลุงขี่ดำ”

ภาษิตบางสำนวนบอกว่า “สงขลาปากบอน” และบางสำนวนตอกย้ำว่า “คนขี่ยอนเมืองสงขลา”

ภาษิตบางสำนวนบอกว่า “เมืองคอนปากหวาน” และบางสำนวนบอกว่า “คนปราชญ์เมืองคอน”

สันนิษฐานว่า สำนวนที่ว่า “คนขี่ดำเมืองตรัง คนซังกั้งเมืองลุง คนขี่ย่งเมืองปัตตานี คนเศรษฐีเมืองภูเก็ต คนขี่เทีจเมืองระนอง คนจองหองเมืองกระบี่” ผู้เป็นเจ้าของภาษิตน่าจะเป็นชาวภูเก็ต หรือไม่ใช่ชาวสงขลา

ส่วนสำนวนที่ว่า “เมืองลุงขี่ดำ สงขลาปากบอน เมืองคอนปากหวาน” เจ้าของภาษิตน่าจะเป็นคนเมืองคอน

ส่วนสำนวนที่ว่า “สงขลาหลอน คอนปลิ้น พัทลุงกิน ตรังจ่าย” หรือ “คอนปลิ้น พัทลุงกิน สงขลาสัง ตรังจ่าย” ผู้เป็นเจ้าของภาษิตน่าจะเป็นชาวตรัง เพราะกำหนดบุคลิกคนตรังไว้ดีกว่าคนอื่นและตรงกับคำขวัญประจำเมืองที่ว่า “ชาวตรังใจกว้าง สร้างแต่ความดี”

แต่เมื่อมาดูภาษิตรวมๆ ที่ว่า “พัทลุงซังกั้ง

สงขลาหมัง ตรังยอน นครชุม” ค่อนข้างจะแน่นอนว่า พัทลุงน่าจะซังกั้งค่อนข้างแน่นอนเพราะมีภาษิตที่ระบุชัดเจนอยู่ 2 สำนวน ส่วนคนที่ชอบยอนนี้ไม่สงขลาก็ตรัง แต่น้ำหนักน่าจะอยู่ที่สงขลาเพราะมี 2 สำนวนที่ระบุว่าสงขลาขี่ยอน และคนที่ขี่ดำก็แบ่งกันไประหว่างตรังกับพัทลุง ส่วนคนคอนน่าจะเน้นหนักไปที่คอนปลิ้นเพราะมีทั้งปลิ้นและปากหวาน และโคลงกันมีความหมายไปในทางเดียวกัน

จะอย่างไรก็ตาม ภาษิตกลุ่มนี้อาจจะมีปัญหาในการตีความเพราะอาจจะถูกกำหนดขึ้นจากพฤติกรรมของคนส่วนน้อยที่มีโอกาสปะทะสัมพันธ์กับคนต่างถิ่น เช่น นักเลงหัวไม้ คีลปิ่นพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง โนรา เพลงบอก ก็อย่าได้ถือเป็นเรื่องจริงจังมากนัก บอกเล่ากันฟังเพื่อความบันเทิง ใจรัญญ์และได้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของบรรพบุรุษที่มีต่อคนต่างถิ่นในสมัยก่อนเมื่อหลายชั่วอายุคนมาแล้ว ก็เท่านั้นครับ

5. “กลองโนรากลองหนัง ดั่งหว่ากลองวัด”

ชุมชนดั้งเดิมของภาคใต้ก็เหมือนกับชุมชนชาวพุทธในภาคอื่นๆ ทั่วไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านมีความแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย

วัดนับเป็นสถาบันทางสังคมอีกสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่กล่อมเกล่า อบรมบ่มนิสัยของสมาชิกในครอบครัวให้ดำเนินชีวิตไปตามจารีต บรรทัดฐาน ศีลธรรมจรรยาของประชาชนผู้มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

นับตั้งแต่สังคมไทยมีการจัดการศึกษาในระบบด้วยการศึกษาประจำบาล หน้าที่ในการให้การศึกษาและอบรมศีลธรรมจรรยาถูกแยกจากวัดหรือพระมาอยู่ในมือของครูหรือโรงเรียน แม้ว่าชื่อโรงเรียนในชุมชนทั่วไปที่มีวัดจะยังมีคำว่า “วัด” ติดมากก็ตาม แต่ปัจจุบันกำลังมีแนวคิดที่จะตัดคำว่า “วัด” ออกจากชื่อโรงเรียน

ภาสิตที่ว่า “กลองโนรากลองหนัง ดั่งหว่ากลองวัด” หมายถึงประชาชนคนชาวพุทธหันไปให้ความสนใจสนุกรสนานหาความบันเทิงมากกว่าจะหันมาฟังเทศน์ฟังธรรมหรือให้ความสนใจกับกิจการของพระพุทธศาสนา

“กลอง” ในสังคมภาคใต้ มีบทบาทสำคัญอยู่หลายประการ อย่างน้อยคือสร้างความบันเทิงเป็นเครื่องประโคม เป็นดนตรีและเป็นสัญญาณบอกกล่าว เช่น การตีเพื่อเรียกประชุม การตีเรียกพระหรือบอกสัญญาณให้พระประกอบกิจประจำวัน เป็นต้น

ปัจจุบัน วัดกับชุมชนมีความห่างเหินกันมากขึ้นเนื่องจากวัดถูกลดบทบาทในการจัดการศึกษา เหลือแต่การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรมในวิถีชีวิตทางสังคม เช่น การตักบาตรทำบุญ การบำเพ็ญกุศลศพ การบวช การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ

วัดหลายแห่งมีความขัดแย้งกับชุมชนด้วยเรื่องผลประโยชน์บางอย่าง เช่น รายได้จากการจำหน่ายเครื่องรางของขลัง การจัดการผลประโยชน์จากการใช้ที่ดินวัดไปเป็นตลาดนัด รายได้จากการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ประกอบกับพระภิกษุในปัจจุบันตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสจนถึงพระลูกวัด ไม่มีความรู้ ไม่มีบารมี เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของประชาชน ไม่เหมือนเจ้าอาวาสสมัยก่อนที่เป็นที่นับถือของคนในชุมชน เพราะเป็นอุปนิสัยของผู้ขายเกือบทุกคนในชุมชน และมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะวิชาช่างและหมอยากลางบ้าน รักษาโรคจากพิษงู วิกัลจรีต รวมทั้งเป็นเกจิอาจารย์ทางอยู่ยงคงกระพัน

เมื่อไปถามชาวบ้านว่าพระเดี๋ยวนี้นั้นเป็นอย่างไร ชาวบ้านมักจะบอกว่า “พระเดี๋ยวนี้นี้ไม่ใช่เหมือนพระสมัยก่อน ไม่ค่อยนำศรัทธา ไม่อยากทำบุญด้วย” พอไปถามพระว่าชาวบ้านเดี๋ยวนี้นั้นเป็นอย่างไร พระก็มักจะบอกว่า “ชาวบ้านเดี๋ยวนี้นี้ไม่ใช่เหมือนชาวบ้านแต่ก่อน มีแต่คนคิดจะเอาผลประโยชน์จากวัด แทนที่จะบริจาคให้วัด” ฟังแล้วสรุปไม่ได้ว่าใครผิดใครถูกหรือว่าถูกทั้งสองฝ่ายก็เป็นได้

**คำว่า “นาย”
สำหรับคนใต้หมายถึงชนชั้น
เจ้านายทั้งตำรวจ นักปกครอง
ชนชั้นสูง ทหาร
แต่ส่วนใหญ่จะหมายถึงตำรวจ
ซึ่งมีความใกล้ชิดกับความเป็นอยู่
ของประชาชน**

ปัจจุบันวัดกลายเป็นแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ของคนหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศพอันเป็นวาระสำคัญของชาวพุทธที่มีกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนและสิ้นเปลืองกว่าศาสนิกในศาสนาอื่นหลายเท่า

6. “นายรักเหมือนเสือทอด หินนายรอดเหมือนเสือหา”

คตินิยมของคนใต้สมัยก่อนเกี่ยวกับนายได้สอนลูกหลานเอาไว้ที่น่าสนใจในหลายกรรมหลายวาระ ตั้งแต่ “นายรักเหมือนเสือทอด หินนายรอดเหมือนเสือหา” จนถึง “ไม่รบนายไม่หายจน” “นายเมานายถีบเรา เราเมานายถีบเรา”

คำว่า “นาย” สำหรับคนใต้หมายถึงชนชั้นเจ้านายทั้งตำรวจ นักปกครอง ชนชั้นสูง ทหาร แต่ส่วนใหญ่จะหมายถึงตำรวจซึ่งมีความใกล้ชิดกับความเป็นอยู่ของประชาชน

ในทัศนคติของคนใต้นิยมส่งเสริมให้ลูกหลานมีการศึกษาสูงเพื่อเป็น “เจ้าคนนายคน” ที่เรียกว่า “เรียนให้ได้ไล่เสือเนาะ” หมายถึง ได้สวมครุยหรือ

เป็นเนติบัณฑิต นักกฎหมาย แต่คนใต้มิได้มีทัศนคติไม่ค่อยดีกับนายโดยเฉพาะกับตำรวจ

ในยุคที่มีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) คำขวัญที่ประกาศในสนามรบแถบเทือกเขาบรรทัดคือ “ไม่รบนายไม่หายจน” และเหยื่อของกองกำลังติดอาวุธในนามกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย (ทปท.) และหน่วยจรรยาตือคือดีโรงพักอันเป็นที่อยู่ของนาย

“นายรักเหมือนเสือทอด” หมายถึงคนที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับนายแม้ว่าจะใกล้ชิดคนมีอำนาจที่อาจจะดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือความต้องการอย่างอื่นได้ง่ายแต่ก็มีอันตรายหากวันหนึ่งข้างหน้านายเกิดเปลี่ยนใจไปรักคนอื่นหรือไว้วางใจลูกน้องคนอื่น

“หินนายรอดเหมือนเสือหา” หมายถึงการออกห่างจากนายด้วยเหตุผลใดก็ตามย่อมมีอันตรายเสมือนคนขี่เสือแล้วลงจากหลังเสือย่อมอยู่ในอันตรายเพราะนายไม่ไว้วางใจเนื่องจากเคยเป็นคนสนิทรู้ต้นลึกหนาบาง เบื้องลึกเบื้องหลังของนายหมดแล้ว

สังคมปัจจุบัน “นายระชั๊กเหมือนเสือออกด หิน นายรอดเหมือนเสือหา” ได้สะท้อนให้เห็นผ่าน แวดวงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวงการทหาร ตำรวจ นักปกครองและวงการทุจริตผิดกฎหมายต่างๆ ทั้งข่มมือปืนและวงการค้ายาเสพติด ใครก็ตามที่ ทำตัวออกห่างจากนายย่อมถูกขัดการเพื่อไม่ให้ เป็นพิษเป็นภัยกับนายในวันข้างหน้าที่เราเรียกกันว่า “ฆ่าตัดตอน” นั่นเอง

ขอบคุณบรรพชนคนใต้ที่เคยสอนสั่งลูกหลาน ให้ระวังภัยจากนาย แต่น่าเสียดใจที่ลูกหลานไม่ค่อย เชื่อฟังจึงเกิดปรากฏการณ์ “ฆ่าตัดตอน” อยู่ทุกเมื่อ เชื้อวัน

7. “เหยียบหลังช้างแล้วอย่าอย่างหลังหมา”

คนใต้สมัยก่อนเปรียบเปรยถึงคนที่เคยมี ตำแหน่งใหญ่โตหรือมีฐานะสูงส่งแล้วเปรียบเหมือน ได้เหยียบย่ำหรือขี่บนหลังช้างแล้วไม่ควรลดตัว ลงมาต่ำต้อยแบบมานั่งบนหลังหมาซึ่งเป็นสัตว์ ชั้นต่ำกว่าช้าง

“เหยียบหลังช้างแล้วอย่าอย่างหลังหมา” เป็น ภาษิตเตือนใจให้คนได้หึงทนงตนแบบคนนักเลง ที่ยอมหักไม่ยอมงอหรืออดอย่างเสียไม่ขอเหยื่อใคร กิน เจ็บก็ไม่ร้องไม่เหมือนหมายอมอดอยากหิวโหย ก็หมดสภาพ แต่เสียถึงหิวโซแค่ไหนก็ยังมัวทำ สง่างาม

สถานการณ์ทางการเมืองในยุคปฏิรูปการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หรือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและกฎหมาย ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นที่มี แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง อบจ.อบต.และเทศบาล และการจำกัดให้แยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่าย นิติบัญญัติในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้นักการเมือง

ระดับชาติโดยเฉพาะฝ่ายค้านหมดโอกาสจะได้เป็น รัฐมนตรี หลายคนจึงหันมาลงสมัครรับเลือกตั้งใน ระดับท้องถิ่น ทั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และนายกเทศมนตรี

“เป็นหัวหน้าดีกว่าเป็นหางราชสีห์” หมายความว่าตำแหน่งนายก อบจ. และนายกเทศมนตรีแม้ว่า จะด้อยกว่าตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ เปรียบเหมือน “หัวหน้า” กับ “หางราชสีห์” กล่าวคือ เป็นคนดูแลงบประมาณและบริหารองค์กรระดับ ท้องถิ่น ในขณะที่การเป็น ส.ส.เปรียบเสมือนเป็น หางราชสีห์แม้ว่าจะใหญ่กว่าก็จริงแต่ไม่มีงบประมาณ หลายสิบหลายร้อยล้านอยู่ในมือและไม่มีอำนาจ บารมีให้คุณให้โทษใครได้มากมายนัก

จะว่าพวกเขา “เหยียบหลังช้างแล้วอย่างหลัง หมา” อย่างโบราณว่าก็คงพูดได้ไม่สนิทปากนัก อย่างมากก็แค่ “เป็นหัวหน้าดีกว่าเป็นหางราชสีห์” อย่างที่ว่ๆ กันนั่นแหละครับ

8. “นครพุงปลา สงขลาผักบั้ง พัทลุงลอกอ”

จากสภาพภูมิศาสตร์ของ 3 จังหวัดในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา “หัวเมืองบังคับยา” ในสายตาของข้าหลวงจากบางกอกสมัยก่อนที่ว่า “พัทลุงดอน นครท่า สงขลาบ่อ” ทำให้ชุมชนทั้ง 3 นี้มีผลผลิตประจำถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศว่า

“นครพุงปลา” เนื่องจากนครศรีธรรมราชมีชื่อบ้านนามเมืองที่มีคำว่า “ท่า” อันหมายถึงอยู่ติดแหล่งน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่และย่อมมีอาชีพหลักคือการทำประมงและผลิตภัณฑ์จากการประมงหรือการหาปลาที่เป็นการถนอมอาหารในอดีตคือการทำพุงปลา ชื่อบ้านนามเมืองที่ว่า ได้แก่ ท่าแพ ท่าศาลา ท่าม้า ท่าช้าง ท่าวัง ท่าพญา เป็นต้น

“สงขลาผักบั้ง” เนื่องจากสงขลาที่มีชื่อบ้านนามเมืองที่มีคำว่า “บ่อ” มากมาย ย่อมหมายถึงที่ลุ่มมีน้ำขังและแน่นอนสภาพภูมิศาสตร์เช่นนี้ย่อมมีผักบั้งอุดมสมบูรณ์ ชื่อบ้านนามเมืองที่ว่า ได้แก่ บ่อยาง บ่อเตย บ่อตรู บ่อดาน บ่อแดง บ่อโพธิ์ บ่อเพลง สามบ่อ บ่อสระ เป็นต้น

“พัทลุงลอกอ” เนื่องจากเมืองพัทลุงชื่อบ้านนามเมืองแสดงถึงภูมิประเทศที่เป็นที่สูงหรือที่ชาวบ้านภาคใต้เรียกว่าดอนหรือควนหรือโคกมากมาย ย่อมเหมาะสมที่จะปลูกมะละกอซึ่งเป็นพืชที่ไม่ชอบมีน้ำขัง ชาวบ้านเรียกว่า “เตราะน้ำ” ชื่อบ้านนามเมืองที่ว่า ได้แก่ ดอนทราย ดอนประดู่ ควนมะพร้าว ควนขนุน ควนแหวง ควนเคี่ยม โคกทราย โคกชะงาย ควนถือบ ควนซีเดียน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าชื่อบ้านนามเมืองมีความเป็นมาจากสภาพภูมิศาสตร์ทรัพยากรวิถีของคนในชุมชนนั้นๆ และปัจจุบันนี้บางสิ่งบางอย่างที่เคยมีเคยเป็นอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือเปลี่ยนแปลงไปจนเกือบสิ้นเชิง ซึ่งส่วนใหญ่การเปลี่ยนแปลงนั้นมาจากฝีมือมนุษย์โดยแท้

9. “ทิ้งท่าหม้อ เกะยอท่าอ่าง หัวเขาดักโพงพาง บ่อยางท่าเคย บ่อเตยसानสาต”

คำคล้องจองข้างต้นบ่งบอกถึงผลผลิตของสถานที่บริเวณปากทะเลสาบสงขลาที่สะท้อนถึงทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรของประชาชน

“ทิ้งท่าหม้อ” “ทิ้ง” ในที่นี้คือชุมชนสทั้งหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ชุมชนโบราณที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือนและกระเบื้องมุงหลังคามาช้านานจนปัจจุบันและผลิตภัณฑ์เหล่านี้กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของชุมชนทั้งในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและต่างแดน แต่ปัจจุบัน “ทิ้งหม้อ” กำลังจะเหลือเพียงตำนานเนื่องจากนวัตกรรมโลหะและพลาสติกเข้ามาแทนที่

“เกะยอท่าอ่าง” เกะยอปัจจุบันมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ในอดีตที่นี่คือแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาประเภทต่างๆ คล้ายทิ้งหม้อ โดยเฉพาะ

“อ่าว”หรือภาษาชนที่ใช้ในครัวเรือนและกระเบื้อง
เกาะยอที่กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของชุมชน
เช่นเดียวกัน แต่ปัจจุบันก็มีสถานภาพไม่แตกต่าง
จากทิ้งหม้อ ด้วยปัจจัยเดียวกัน

“หัวเขาดักโพงพาง” คือชุมชนหัวเขาแดงซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม ชาติพันธุ์ที่นำอาชีพประมงเข้ามา
สู่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและเครื่องมือจับปลาที่
เรียกว่าโพงพางคือเครื่องมือสำคัญของชุมชน
ประมงพื้นบ้านบ้านหัวเขา และชุมชนหัวเขากลาย
เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง
จากชุมชนอื่นในย่านนี้

“บ่อย่างปลาเคย” ชุมชนบ่อย่างคือชุมชนเมือง
สงขลาปัจจุบัน ในอดีตที่นี่เคยมีบทบาทในการทำ
กะปิหรือที่ชาวใต้เรียกว่าเคย แต่ปัจจุบันบทบาท
ด้านนี้ของบ่อย่างเปลี่ยนไปเป็นบทบาทของชุมชน
หัวเขาและชุมชนเกาะยอมากกว่า ด้วยข้อจำกัดบาง
ประการ

“บ่อเตยसानสาต” เดิมผมเข้าใจว่า “แม่เตย
सानสาต” แต่มีผู้รู้หรือผู้สันนิษฐานแย้งว่าน่าจะ
เป็นบ่อเตยมากกว่า แม่เตยอยู่นอกชุมชนออกไป
แต่บ่อเตยคือบริเวณใกล้เคียงของชุมชนหัวเขาแดง
และที่นั่นมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญคือเตยหรือ
ปาหนัน

10. “คู้กับหญิง วังจัดตร้อ จ้อคนโม โห้ช้างหระ เซเรือไฟ ไปกับพระ”

ของหรอยของชาวลุ่มน้ำปากพนัง แถวหัวไทร
เชียรใหญ่ ปากพนังสมัยก่อนคือ

“คู้กับหญิง” หมายความว่าารู้จักตกทาย
สนทนากับสาวคนรักชอบพอกัน สามารถไปมา
หาสู่ เทียวเตรเฮฮาได้อย่างสนิทสนมย่อมมีความ
สุขหรือภาษาใต้ว่า “หรอย”

“วังจัดตร้อ” คือได้ไปยืนรอลูกนอกวงตะกร้อ
ของคนที่เราเมื่อนักเตะตะกร้อที่มีฝีมือดีตีนพอสื่อจะ
รับเข้าร่วมวงแต่คนที่ฝีมือยังไม่ถึงก็ไปยืนนอกวง
รอลูกเตะกร้อหลุดออกจากวงแล้วได้ไล่เตะนานที่
ก็ถือว่า “หรอย” อีกรูปแบบหนึ่ง

“จ้อคนโม” คือการได้แก๊งหรือเอาเปรียบหรือ
หยอกเล่นคนที่สติไม่สมประกอบซื่อๆ เชื้อๆ ซึ่งมีอยู่
ทุกหมู่บ้านทุกชุมชน ยิ่งสมัยก่อนเมื่อบ้านเมืองยังไม่
มีการศึกษาในระบบภาคบังคับยังมีคนไม่มาก
เป็นพิเศษ

“โห้ช้างหระ” ช้างหระคือช้างแกลบ ช้างแคะ
ช้างนกยางชีหรืออีกหลายชื่อซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น
ละแวกนั้นเพิ่งมาสูญพันธุ์ไปหลังสงครามโลกครั้งที่
2 มักขึ้นจากพุ่มไม้กินข้าวในนาของชาวบ้านแถวนั้น
จึงต้องมีการนั่งห้างเฝ้าโห้ช้างหระหรือช้างแคะไม่ให้
มากินข้าวในนาของตนเอง

“เซเรือไฟ” เรือไฟคือเรือกลไฟซึ่งมีอยู่ลำเดียว
ในแต่ละวัน รับคนโดยสารได้จำนวนจำกัด และมี
ไม่มีที่เทียบ วังไปมาระหว่างหัวไทรกับปากพนัง
ดังนั้น ใครได้นั่งเรือกลไฟก็ถือว่าได้ “หรอย” กับเขา
อีกแบบหนึ่ง

“ไปกับพระ” คือได้ไปไหนมาไหนกับพระโดย
ทำหน้าที่เป็นคนปรนนิบัติรับใช้ติดตามพระยอมได้
รับการต้อนรับขับไล่เป็นอย่างดีทั้งยานพาหนะ
เดินทาง ที่หลับที่นอน อาหารการกิน อิมหมีพื้มน

เป็นที่สังเกตว่าคำคนแต่แรกที่มีเจตนาสอนคน
ตามกระบวนการกล่อมเกลாதาสังคมของสถาบันครอบครัวแบบดั้งเดิม
มักจะหยิบยกเอาสิ่งใกล้ตัวโดยเฉพาะอวัยวะเพศมาเปรียบเทียบ
เพราะเป็นเรื่องที่พบเห็นอยู่โดยทั่วไป ไม่มีเจตนาจะพูดจาหยาบโลนแบบหนึ่งไป
หรือเรื่องลามกอนาจารของคนรุ่นใหม่อย่างปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ของหอยของชาวลุ่มน้ำปากพนัง
คงเปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว เนื่องจากการเคลื่อน
เปลี่ยนของคตินิยม ค่านิยม จารีตพื้นฐานทางเพศ
การสูญพันธุ์ของสัตว์และพืชท้องถิ่น การคมนาคม
และการติดต่อสื่อสารในยุคอินเทอร์เน็ตและดิจิทัล
แต่ไม่แน่ใจว่าความ “หอย” จากนวัตกรรมและ
ค่านิยมยุคทุนนิยมเสรีจะเทียมเท่ากับความ “หอย”
ยุคโบราณหรือไม่

11. “แฉ่งไขแยงรังต้อ”

คนใต้แต่แรกเปรียบเทียบคนที่ยูดีไม่ว่าดีชอบ
หาเรื่องเดือดร้อนมาใส่ตัวว่า “แฉ่งไขแยงรังต้อ” หรือ
“ไขแยงล่อง”

เป็นที่สังเกตว่าคำคนแต่แรกที่มีเจตนาสอนคน
ตามกระบวนการกล่อมเกลาทาสังคมของสถาบัน
ครอบครัวแบบดั้งเดิมมักจะหยิบยกเอาสิ่งใกล้ตัว
โดยเฉพาะอวัยวะเพศมาเปรียบเทียบเพราะเป็น
เรื่องที่พบเห็นอยู่โดยทั่วไป ไม่มีเจตนาจะพูดจา
หยาบโลนแบบหนึ่งไปหรือเรื่องลามกอนาจารของ
คนรุ่นใหม่อย่างปัจจุบัน

คำในลักษณะนี้มีมากมาย ได้แก่ “คดเหมือน
ดอโจร” “ปากฆ่าคอ ดอฆ่าเจ้า” “คนมีกินหิชาวบ้าน

คนจนกินน้ำมันต์พ้อท่าน” “แฉ่งไขแยงรังมดแดง”
“ไม้ดีดปาก ฟากหีบไซ” เป็นต้น

คำว่า “แฉ่ง” เป็นคำกริยาในภาษาถิ่นใต้ มี
ความหมาย 2 อย่างคือ 1) เขก หรือโขกหรือแซ็ก
2) ถอกหรือเปิดออก เช่น แฉ่งหน้า คือตีหน้ายักษ์
เข้าใส่ แฉ่งไฟ คือส่องไฟฉายใส่

“แฉ่งไขแยงรังต้อ”หรือ “แฉ่งไขแยงรังมด
แดง”เป็นการกระทำของคนที่ชอบหาเรื่องใส่ตัวไม่
ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายคนใดโบราณ
ต้องการจะสอนหรือให้คิดเตือนใจคนที่ชอบแสหา
เรื่องไม่ดีมาใส่ตัว พวกพ้อง ญาติมิตร

ปัจจุบันยังมีคน “แฉ่งไขแยงรังต้อ”อยู่มากมาย
พอสมควร เช่น อยู่ดี ๆ ก็ออกกฎหมายห้ามโดยสาร
ในเค็บของรถกระบะ หรือห้ามโดยสารในกระบะ
หลัง โดยไม่ได้ทำความเข้าใจถึงหลักการเหตุผล
บริบทแวดล้อม ผลกระทบที่จะเกิดกับประชาชน
ส่วนใหญ่และไม่มีการรื้อรับความเดือด
ร้อนของประชาชน และยิ่งออกมาบังคับใช้ในเวลาที่
ประชาชนคนชั้นกลางระดับล่างกำลังจะเดินทาง
กลับบ้านไปพบญาติพี่น้องและทำบุญบรรพบุรุษใน
เทศกาลสงกรานต์ซึ่งต้องใช้รถประเภทนี้เป็นส่วน
ใหญ่ ยิ่งถูกต่อรู้มโหรีจนต้องหุบไขกลับแทบไม่ทัน

แล้วยังมีหน้ามาบอกบอกว่า “เป็นการหุบไขชั่วคราว ค่อยแข็งใหม่เล่าหลังสงคราม” ฟีน้องต่อเตรียม เหล็กไนไว้ให้พร้อมครับ โชคดีที่คนได้เลือกต่อแทน ผึ้ง เพราะผึ้งไขได้ที่เดียวแบบถอดเหล็กไน แต่ต่อไข ได้หลายหน ไชยจนคนถูกไขตายมามากแล้ว

12. “ทำหมาดอใหญ่”

คำคนแต่แรกเปรียบเปรยถึงคนที่ทำตัวอวดตน หรือแสดงท่าทางให้คนอื่นเห็นว่าเป็นคนใหญ่คนโต หรือมีอำนาจ ทั้งที่มีอำนาจจริงและไม่จริงว่า “ทำหมาดอใหญ่”

ตอนแรกๆ ที่ได้ยินคำนี้เมื่อครั้งผมยังเด็กๆ เข้าใจว่าสำนวนนี้มาจากพี่น้องชาวพัทลุงเมืองที่ได้ชื่อว่ามีคนพูดภาษากลางทองแดงหรือเพี้ยนมากที่สุด มีความเป็นชนบทมากที่สุดและคนอายุยืนมากที่สุดเพราะสภาพแวดล้อมดี ไม่มีโรงงาน อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ไม่เป็นเมืองหลักในแผนพัฒนาภาคใต้ฉบับใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นผลดีและโชคดีของชาวบ้านที่ไม่ต้องเผชิญกับภาวะมลพิษ ตลอดจนไม่มีสนามบินตามทีหลายคนต้องการ แต่ถ้าคลองไทยทอดผ่านสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสังคมของเมืองนี้คงเปลี่ยนไป

“ทำหมาดอใหญ่” เป็นคำพูดของคนนักเลง อย่างคนพัทลุงลูกหลานรุ่ง ดอนทราย ดำหัวแพรและใครต่อใครในตำนานคนนักเลงแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มักพูดกันต่อหน้ากับคนที่ชอบอวดโอ้ อ้อวด หยิ่งทงหรือที่ภาษาถิ่นใต้เรียกว่า “โอ้อวด”

มีคำสำนวนภาษาถิ่นใต้ที่ให้ความหมายใกล้เคียงกับ “ทำหมาดอใหญ่” อยู่หลายคำ เช่น “อวด อีแซง อ้างอึ้งป็น” หมายถึง การอ้อวดในสิ่งที่ตัวเองทำไม่ได้ หรือไม่เคยทำ “หมาไข ไก่เกิด” หมายถึง เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ “งาช้างไม่มีทางออกจากปากหมา” “ดั่งแต่ท่อ ล้อไม่หมุน” ความ

สามารถไม่เท่ากับราคาคุย “หึงห้อยได้พรก คางคก ได้ทะ” หมายถึง การได้ในสิ่งที่ตนเองชอบหรือได้ ฟังฟังเกิดความหลงตัวเอง เป็นต้น

ในสังคมปัจจุบันมีคนชอบ “ทำหมาดอใหญ่” อยู่มากมายทั้งในท้องถิ่น ภูมิภาคและส่วนกลาง บางคนก็ทำหมาดอใหญ่ในสายงานตัวเอง บางคนทำหมาดอใหญ่ข้ามห้วย ข้ามกระทรวง ทบวง กรม องค์กร สร้างความอึดอัด รำคาญใจใครต่อใคร ไม่เว้นวัน

13. “ผีตายโหง กับ โลงไม้ยาง”

คำคนแต่แรกของคนใต้ที่ใช้เปรียบเปรยของสองอย่างที่ว่าเข้ากันหรือไปกันได้ทางลบหรือทางเสียมีหลายคำ นอกจาก “ผีตายโหงกับโลงไม้ยาง” ก็มี “เหล็กชุดเหียน กับ พร้าวเนา” “หางเต่ากับหางแลน” เป็นต้น

ผีตายโหง หมายถึง คนที่ตายผิดปกติที่ไม่ได้เกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น จมน้ำตาย ถูกทำร้าย จนตาย ฟ้าผ่าตาย ซึ่งส่วนใหญ่จะตายนอกบ้าน คนใต้สมัยก่อนห้ามนำศพผีตายโหงเข้าบ้าน ต้องจัดงานศพที่วัดเท่านั้น

ส่วนโลงไม้ยางคือหีบศพหรือโลงศพที่ทำจากไม้ยางซึ่งคนใต้ถือว่าในบรรดาไม้เนื้อแข็งหรือไม้พื้นถิ่นที่มีทั้งหมด ไม้ยางจัดเป็นไม้เกรดต่ำกว่าไม้อื่นๆ

สำหรับไม้ที่ทำโครงของคนที่ได้ถือว่าเป็น ไม้ดีและมีสง่าราศีต่อคนตายมากที่สุดคือไม้ท่อน หรือไม้จำปาซึ่งเป็นไม้ชั้นดีสำหรับคนได้สมัยก่อนที่ นิยมนำมาทำโครงศพ เพราะสมัยก่อนชาวบ้านต้อง จัดทำโครงศพกันเอง ไม่มีร้านขายโครงแบบปัจจุบัน

“ผีตายโหง กับ โหง้ไม้ยาง” คนได้ใช้เปรียบ เทียบระหว่างคนหรือสิ่งของสองอย่างที่มีลักษณะ อาการหรือนิสัยใจคอ (ถ้าเป็นคน) เข้ากันได้ในทาง ที่ส่งเสริมกันในเรื่องที่แย่ง เนื่องจาก “ผีตายโหง” สมัยก่อนมักจะเปื่อยเน่ากว่าจะมีผู้พบศพ ย่อม ส่งกลิ่นจรรจายไปทั่ว ส่วนโหง้ไม้ยางเป็นไม้ที่ไม่สามารถจะรับกลิ่นศพไม่ให้เล็ดลอดออกมา ข้างนอกได้

ปัจจุบัน เราจะพบ “ผีตายโหง กับ โหง้ไม้ยาง” ในหลายลักษณะ เช่น ประเทศเรามีปัญหาเรื่องการ พัฒนาประชาธิปไตย แต่เรามากจะจับปัญหาความ ขัดแย้งด้วยการปฏิวัติรัฐประหารที่อ้างว่าเพื่อสร้าง ประชาธิปไตย เรามีปัญหาเรื่องคุณภาพของคนจาก ความล้มเหลวของการจัดการการศึกษาแต่เรากลับ ได้ผู้บริหารระดับสูงทางการศึกษาที่ไม่รู้เรื่องการ ศึกษา เรามีปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ แต่เรามากจะได้ผู้นำระดับสูงในการบริหาร จัดการปัญหาที่ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับภาคใต้ มีหน้าซ้ำ บางคนยังมาซ้ำเติมความรุนแรงให้เกิดขึ้นด้วยคำ พูดยและการกระทำที่ไม่เข้าท่า เช่น “โจรกระจอก” หรือรังแกคนที่ชาวบ้านรัก เป็นต้น

สรุป

ภาชิตชาวบ้านล้วนเกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ในการดูอุปนิสัยใจคอของคน อุดมลักษณะของคนในแต่ละท้องถิ่นตามสภาพ แวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จนกลายเป็น คตินิยมหรือพฤติกรรม พฤติการณ์ประจำกลุ่มคน โดยผูกโยงกับบริบทอื่นๆ ในสังคม สภาพแวดล้อม ตามปัจจัยและบริบทของแต่ละยุคสมัย มีการ คลี่คลาย เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และ วันเวลาที่เปลี่ยนผ่าน

ชาวบ้านภาคใต้ได้ใช้ภาชิตชาวบ้านในการ กล่อมเกลางานสังคมแก่ลูกหลานรุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกลายเป็นอุดมคติของคนได้ส่วนใหญ่ใน ปัจจุบัน ก่อนที่บทบาทในการกล่อมเกลางานสังคม ของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบัน อื่นๆ ที่เคยมีความสำคัญจะลดความสำคัญลง ด้วยกระแสของโลกาภิวัตน์ด้านข้อมูลข่าวสาร ไร้พรมแดน

บุคลิกภาพหรืออุดมคติของคนได้ตาม ภาชิตชาวบ้านเหล่านี้จึงกลายเป็นเพียงสิ่งที่เคย เชื้อเคยมียูอยู่ในวิถีของคนได้ในอดีตเมื่อไม่นานมานี้ แต่ปัจจุบันมันได้คลี่คลายเสื่อมถอยไปตามเหตุ ปัจจัยและบริบททางสังคมทั้งปัจจัยจากภายในและ ปัจจัยจากภายนอกดังที่รับทราบกันดีอยู่แล้วโดย ล้วนหน้า

ปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันเป็น ภาพตัวแทนของสังคมและวัฒนธรรมคนได้ที่ เปลี่ยนแปลงไปจนบางอย่างไม่สามารถจะใช้ภาชิต ชาวบ้านมาอธิบายได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยก็เป็น ตัวบ่งชี้ให้ลูกหลานของคนได้ในยุคปัจจุบันได้รับรู้ ถึงร่องรอย “ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์” ของบรรพชนคนได้ในช่วงกว่าศตวรรษที่ผ่านมา ■

